

EMPIRIZMUS, RACIONALIZMUS A POZITIVIZMUS + TEÓRIE PRAVDY

Predmet: *Filozofia a etika v ošetrovatel'stve*
Študijný program: Ošetrovatel'stvo
Mgr. Juraj Čáp, PhD.

Prezentácia č. 6

Východiská vedeckého poznania

- Pôvodne boli vedy obsahom filozofie.
- Postupne sa odčleňovali.
- Filozofia poznania?
 - Ako správne máme poznávať?
 - Čo je to pravdivé a nespochybniteľné poznanie?

Základ pre vedu: **empirizmus** a **racionalizmus**

Empirizmus

- *Nič nie je v rozume, čo predtým nebolo v zmysloch.* (Aristoteles, Locke)
- *Tabula rasa* (nepopísaná doska = ľudská myseľ po narodení).
- Všetky obsahy nášho vedomia sú zmyslové vnemy.

Empirizmus – D. Hume (1711-1776)

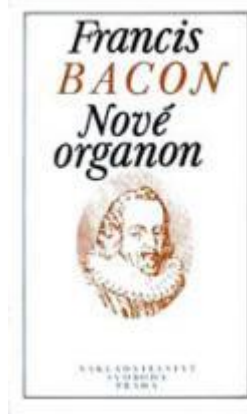
- 2 druhy percepcií (vnemov = bezprostredný zmyslový obraz jednotlivých predmetov):
- **Impresie** (dojmy) = aktuálne zmyslové vnemy
- **Idey** (predstavy) vznikajú reflexiou, sú slabšie:
 - Jednoduché,
 - zložené - spájanie na základe zákonov asociácií.

Empirizmus – asociačné zákony

- **Podobnosti – identity:**
 - Spájame vnemy a predstavy, ktoré sú si podobné.
- **Časovej a priestorovej blízkosti:**
 - Spájame vnemy a predstavy, ktoré sa nachádzajú blízko seba v čase a priestore.
- **Príčiny a následku:**
 - Spájame vnemy a predstavy, ktoré sa zdajú mať medzi sebou súvis.

Empirizmus – F. Bacon (1561 – 1626)

- Metóda pravdivého poznania: *Nové organon* (kniha)
- **Metóda má dve časti:**
 - Negatívna časť A.
 - Pozitívna časť B.

Bacon – negatívna časť poznania A.

- Zbaviť sa predsudkov – idolov.
- Uvedomiť si podmienenosť poznania (sú ovplyvnené idolmi a snažiť sa ich zbaviť)
- **Idoly:**
 - **Rodu** (*idola tribus*)
 - **Jaskyne** (*idola specus*)
 - **Trhu** (*idola fori*)
 - **Divadla** (*idola theatri*)

Idol rodu (*idola tribus*)

- Omyl vyplývajúci z vrodenej ľudskej povahy:
 - Príliš rýchlo zovšeobecňujeme.
 - Ľudské afekty, emócie nám skresľujú racionalitu.
 - Antropomorfizmus – poľudšťujeme realitu.

Idol jaskyne (*idola specus*)

- Vyplývajúce z výchovy, prostredia, zvláštností povahy a podobne:
 - Z charakteru a presvedčenia konkrétneho človeka.
 - Z inteligencie atď.
- Každý z nás je zavretý v súkromnej jaskyni.

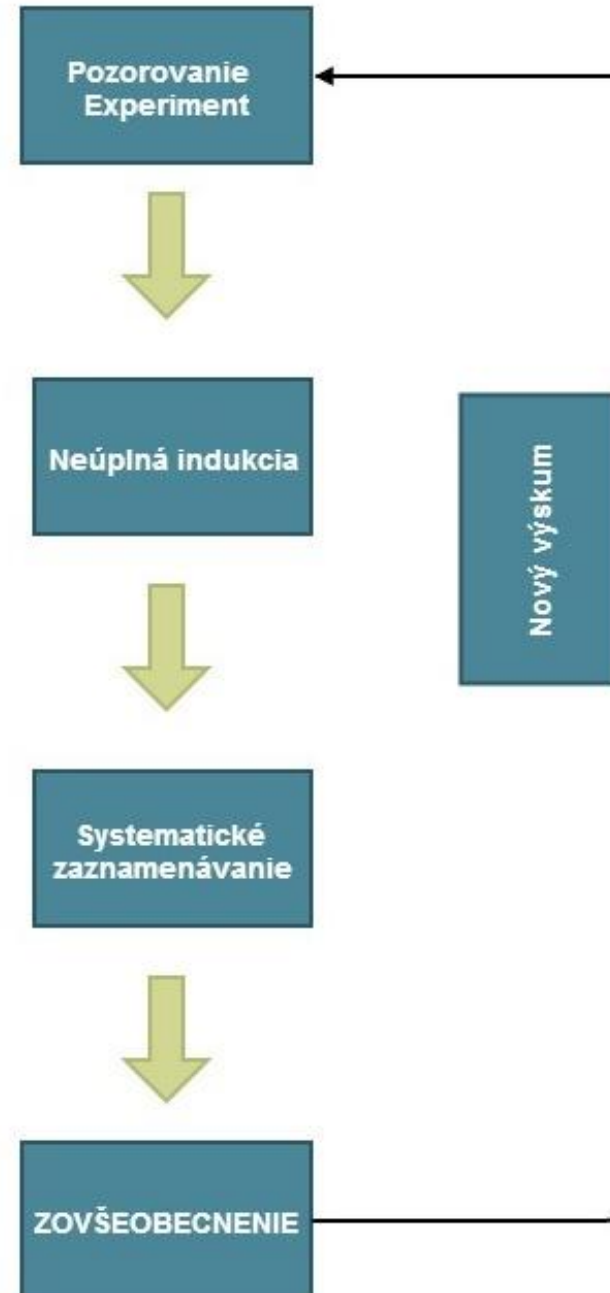
Idol trhu (*idola fori*)

- Omyly vznikajúce pri komunikácii medzi ľuďmi:
 - Pojmy a ich rozličné definície.
 - Preklad ako skreslenie informácie.
- Hádame sa – ako kupci na trhu.

Idol divadla (*idola theatri*)

- Nekritické preberanie cudzích myšlienok.
- Odvolávanie sa na authority.
- Ako v divadle sa klaníme autoritám.

Bacon – pozitívna časť poznania B.

Empirizmu – záver

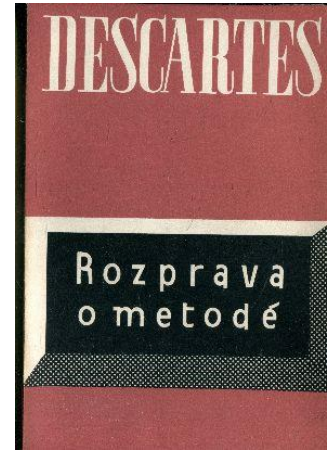
- Pozorovanie a experiment – zmyslová skúsenosť.
- Poznanie je moc. (Bacon)
- Možnosť zmeniť realitu – svet

Racionalizmus

- *Nič nie je v rozume, čo predtým nebolo v zmysloch, okrem rozumu samotného.*
(Leibnitz)
- Princípy myslenia, ktoré nemôžu byť výsledkom skúsenosti (logika).

Racionalizmus – R. Descartes (1596 –1650)

- Dielo: *Rozprava o metóde*
- „Za pravdivé uznám iba to, čo je môjmu rozumu jasné a zreteľné, o čom nemôžem pochybovať.“
- **Metodická skepsa** – pochybovanie.

Racionalizmus – R. Descartes

- **Poznanie** → len to, čo je **isté, jasné, zreteľné** a nepochybené princípy.
- „*Ego cogito, ego sum.*“ = „Myslím, teda som.“
- **Vrodené idey** → intuícia + dedukcia = základ myslenia
- **Intuícia:** priamy spôsob poznania, bezprostredná istota nejakého tvrdenia

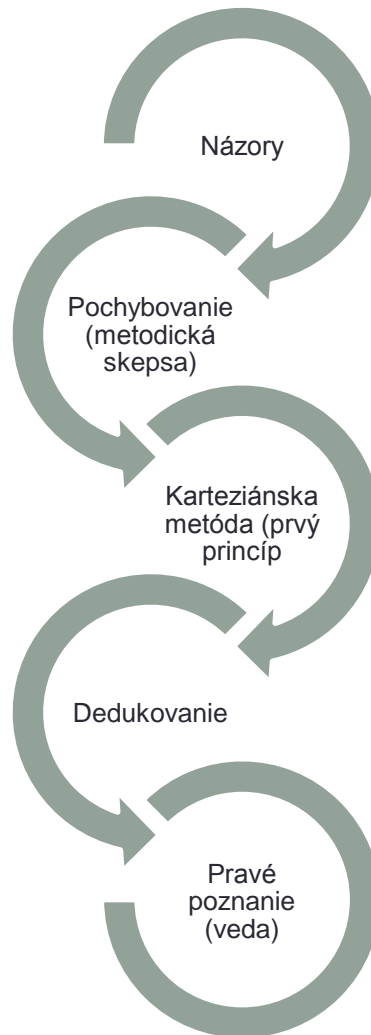
Racionalizmus – R. Descartes

- **Kritéria poznania:**
 - Poznať úplne
 - Otázku rozdeliť
 - Od jednoduchého k zložitému
 - Záznam a vyčíslenie (matematizácia)

Racionalizmus – R. Descartes

- Vzťah duše (*res cogitans*) a tela (*res extensa*).
- Psychofyzický problém – psychosomatika.
- Objavil reflexný oblúk.
- Biológovia neskôr dospievajú až k mechanizmu – človek dobre fungujúci stroj.

Descartesova (karteziánska) metóda

Novoveká filozofia = obrat k poznaniu – gnozeológia

	EMPIRIZMUS	RACIONALIZMUS
geograficky:	anglosaský	kontinentálny
predstavitelia:	Bacon, Locke, Hume, Berkeley	Descartes, Spinoza, Leibniz, Wolff
ťažisková metóda:	analýza empirického	logicko – racionálne odvodzovanie
prameň poznania:	zmysly	rozum
východisko:	vnem	vrodená idea

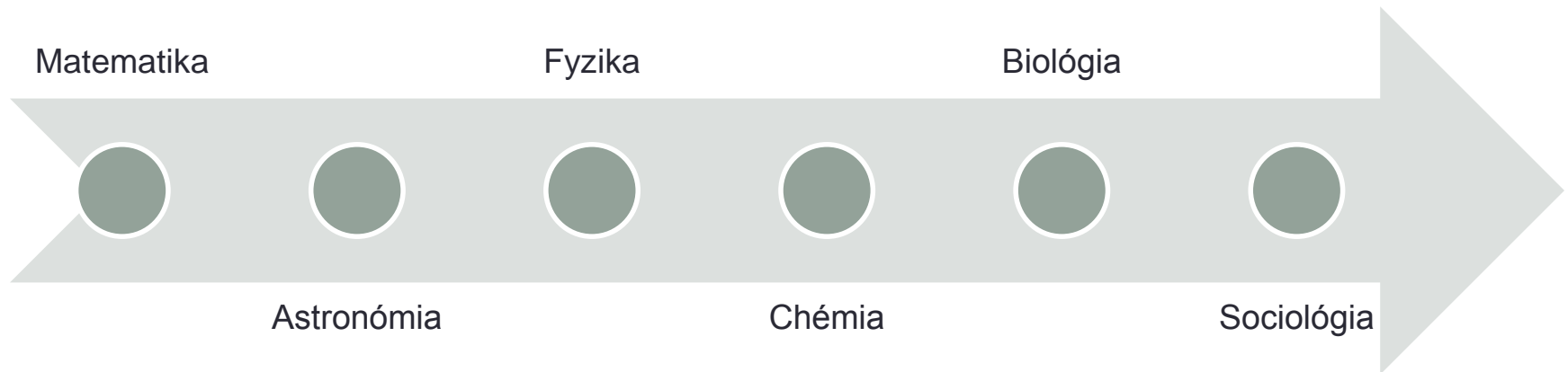
Pozitivismus – A. Comte (1798 – 1857)

- „*Kurz pozitívnej filozofie.*“
- Pokrok – vedecký a technický.
- Veda rieši všetky problémy ľudstva.

Zákon troch štádií vývoja:

- Teologické (fiktívne)
- Metafyzické (abstraktné)
- Vedecké (pozitívne – na základe zákonov)

Pozitivismus – klasifikácia vied

Pozitivismus

Scientizmus:

- Extrémna viera, že len to je skutočné, čo sa dá vyjadriť terminológiou prírodných vied a dokázať kvantitatívne.

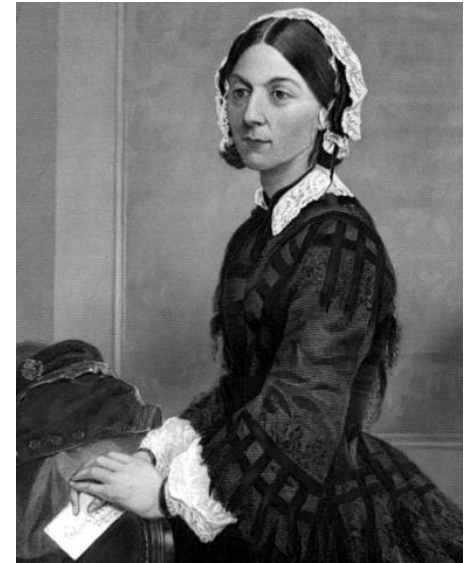

Dehumanizácia vedy

Pozitivismus

– ošetrovateľstvo

- Vedecké skúmanie v ošetrovateľstve – **Nightingale.**
- Zákony – vysvetliť – predvídať – meniť.
- Štatistika – vyhodnocovanie – dôkazy.
- Prax založená na vedeckých dôkazoch.

PROBLÉM VEDECKEJ PRAVDY

Čo je pravda?

- Aký je rozdiel medzi presvedčením a pravdou?

Čo je pravda?

- Dodnes nevyriešená otázka.
- Existujú rôzne teórie:
 - **KOREŠPONDENČNÁ TEÓRIA PRAVDY**
 - **KOHERENČNÁ TEÓRIA PRAVDY**
 - **TEÓRIA KONSENZU**
 - **PRAGMATICKÁ TEÓRIA**

Korešpondenčná teória pravdy

- Výrok (hypotéza) je pravdivá, ak súhlasí so stavom vecí (skutočnosťou), o ktorom niečo tvrdí.
- Pravda je súhlas poznania s predmetom.
- Kto je garantom tohto súhlasu?
 - Človek je omylný.

Koherenčná teória pravdy

- Výroky (hypotézy) sú pravdivé, keď nie sú v rozpore s inými výroky, ktoré sa vzťahujú k tomu istému obsahu.
- Logické rozpory.
- Kto je garantom tohto že nie sú v rozpore?
 - Človek je omylný.

Teória konsenzu

- Dohoda vedcov, o tom čo je pravda.
- Konsenzus nie je hlasovanie, ale výmena argumentov až sa dosiahne zhoda.
- Kto je garantom dohody?
 - Človek je omylný.

Pragmatická teória

- Pravdivé sú všetky výpovede a teórie, ktoré sa osvedčili ako užitočné a použiteľné v praxi.
- Kto posúdi, čo sa osvedčilo a čo nie?
 - Človek je omylný.

Vedecká pravda - záver

- Konečná vedecká pravda neexistuje.
 - Existuje len približovanie sa k pravde
-
- Pravda vo vede je tvrdenie, ktoré má istú pravdepodobnosť (95 – 99%).

Literatúra

- ANZENBACHER A. *Úvod do filozofie*. 2. vyd. Praha : SPN, 1991. 304 s. ISBN 80-04-26038-1.
- BONDY, E. *Evropská filosofie XVII. a XVIII. století*. 1. vyd. Praha : Sdružení na podporu časopisů edice Vokno, 1996. 258 s. ISBN 80-85239-31-0.
- LIESMANN K., ZENNATY. *O myšlení*. 1. vyd. Olomouc : Votobia, 1994. 378 s. ISBN 80-85619-94-6.
- NEMČEKOVÁ, J., JAROŠOVÁ, D. Enviromentální model Nightingalové. In ŽIAKOVÁ, K et al. *Ošetrovatelství – konceptuální modely a teorie*. 1. vyd. Ostrava : Ostravská univerzita, 2005, s. 34-62.
- UBALDO, N. *Obrazové dějiny filozofie*. 1. vyd. Praha : Universum, 2006. 583 s. ISBN 80-242-1578-0.